

Shiur dedicated by Hana Bienenstock in recognition of her father ז"ל's yahrtzeit

- 1. משנה מסכת בבא בתרא פרק ב משנה א**
לא יחפור אדם בור סמוך לבורו של חבירו ולא שיח ולא מערה ולא אמת המים ולא נברכת כובסין אלא אם כן הרחיק מכותל חבירו שלשה טפחים וסד בסיד.
מרחיקין את הגפת ואת הזבל ואת המלח ואת הסיד ואת הסלעים מכותלו של חבירו שלשה טפחים וסד בסיד...
- 2. בבלי מסכת בבא בתרא דף יט עמוד א**
וסד בסיד. איבעיא להו: וסד בסיד תנן, או דילמא או סד בסיד תנן? פשיטא דוסד בסיד תנן, דאי סלקא דעתך דאו סד בסיד תנן, אם כן ליערבינהו וליתנינהו! דילמא משום דלא דמי האי היזיקא להאי היזיקא, רישא - היזיקא דמתונא, סיפא - היזיקא דהבלא. ת"ש, רבי יהודה אומר: סלע הבא בידים - זה חופר בורו מכאן, וזה חופר בורו מכאן, זה מרחיק ג' טפחים וסד בסיד, וזה מרחיק ג' טפחים וסד בסיד; טעמא דבא בידים, הא לא בא בידים - לא! ה"ה דאף על גב דלא בא בידים נמי סד בסיד, ובא בידים איצטריכא ליה, סד"א כיון דבא בידים ליבעי רווחא טפי, קמ"ל.
- 3. רש"י מסכת בבא בתרא דף יט עמוד א**
ליערבינהו – לתרתי בבי רישא ומציעתא דהתם או סד בסיד תנן אלא מדלא ערבינהו ש"מ דברישא וסד בסיד תנן דבעינן תרוייהו הרחקה וסיד.
- 4. תוספות מסכת בבא בתרא דף יז עמוד א**
וסד בסיד – נראה לר"י דבסיפא נמי גרס וסד בסיד ולא גרס או דאי גרסי' בסיפא או סד בסיד אם כן תפשוט דברישא וסד בסיד תנן מדלא קתני או סד ברישא כמו בסיפא אלא ודאי בסיפא נמי גרס וסד והא דפשיטא ליה בגמרא (לקמן דף יט.) דבסיפא הוי או סד בסיד היינו משום דאין ההיזק כל כך מרובה שלא יועיל לו סיד לחודיה.
- 5. חידושי הרמב"ן מסכת בבא בתרא דף יט עמוד א**
הכי גרסי' במתני' בכולהו וסד בסיד בוא"ו, דאי ס"ד סיפא קתני או סד בסיד ורישא וסד בסיד פשיטא דרישא דוקא, דאי לאו הכי ליתני רישא או, כדקתני בסיפא, ועוד היכי דחינן דילמא משום דלא דמי האי היזיקא להאי היזיקא אי לא ערבינהו ליתנינהו בחד לישנא, אלא ודאי ש"מ דתרוייהו וסד גרסי' ומשום דלא ערבינהו ידעינן דחד מיניהו או בעי למימר ומסתמא סיפא הוא דקתני או, שאינו היזק גדול כי ההוא דרישא, ומסברא הוא דנפקא לן, והכי איתא בנוסחי עתיקי, ובתוספתא נמי קתני בכולהו וסד בסיד, אלא שרבינו הגדול כתב בהלכות בסיפא או.
- 6. תוספתא בבא בתרא (ליברמן) ב:א**
מרחיקין את הנברכת, ואת הבקיע, ואת ירקות, מכותלו של חבירו שלשה טפחים וסד בסיד. מרחיקין את הגפת, ואת הזבל, ואת המלח, ואת הסיד, ואת הסלעים, ואת החול, מכותלו של חבירו שלשה טפחים וסד בסיד...
- 7. תורת חיים מסכת בבא בתרא דף יט עמוד א**
לערבינהו וליתנינהו. פירש רש"י ז"ל בבי רישא ומציעתא דהתם או סד בסיד תנן משמע בהדיא דסבירא ליה דבסיפא גרסינן או סד בסיד וכן הוא בכל הספרים וכן נראה דאי גרסינן בסיפא נמי וסד אמאי פשיט ליה דהוי או סד והתוספות כתבו לעיל משום דבסיפא אין ההיזק כל כך מרובה שלא יועיל סיד לחודא, ולא ידענא מנא להו הך סברא דהלא אדרבא היזיקא דהבל קשי טפי מהזיקא דמתונא ועוד דאי בתרוייהו גרסינן וסד מאי קמיבעיא ליה פשיטא דתרוייהו או סד קאמר דאין סברא לפרש חד לישני בתרתי פירושי לכך נראה דשפיר גרסינן בסיפא או סד והכי קמיבעיא ליה מי אמרינן תנא והדר מפרש דבכמה דוכתי תנא ברישא סתמא והדר מפרש לה בסיפא ומסיפא שמעינן לה לרישא או דלמא דוקא קתני רישא וסד סיפא או סד.

8. עליות דרבינו יונה מסכת בבא בתרא דף יט עמוד א

איבעיא להו וסד בסיד תנן וכו'. בגירסא דמתניתין הוה מספקא להו, אי גרסי' או סד בסיד ברישא כמו בסיפא. והלכתא וסד בסיד תנן, מדאשכחן בכלהו נסחי במשנה וסד בסיד ברישא, ובסיפא או סד בסיד. ועוד מדקאמר פשיטא דוסד בסיד תנן, אלמא פשוטו של דבר כך הוא, והאי דקאמר דילמא משום דלא דמי, דחויא בעלמא הוא. וכן פסק הרמב"ם ז"ל.

9. הידושי הריטב"א מסכת בבא בתרא דף יט עמוד א

איבעיא להו וסד בסיד תנן או דילמא או סד בסיד תנן. יש מפרשים דודאי רבנן דבי מדרשא בקיאי בגירסא דמתניתין, דבכי הא דתלי עיקר דינא לא היו שוכחין הגירסא כל בני הישיבה, אלא דקים להו דגרסינן וסד בסיד אלא פירושא דההיא וא"ו קמבעיא להו, ולפי שיטה זו יש להם לומר דודאי בסיפא נמי גרסינן וסד דאי בסיפא גרסינן או סד פשיטא דברישא דקתני וסד היינו וסד ממש מדלא תני או כמו בסיפא, אלא בתרוייהו גרסינן וסד וכן הוא בתוספתא, והא דפשיטא לן הכא דבסיפא או סד בעי למימר היינו משום דסברא הוא דלהבלא בחד מינייהו סגי אבל רישא דמשום מתונא מספקא להו.

ויש תופסין שיטה אחרת דאילו בתרוייהו גרסינן וסד ודאי לא הוה מיבעיא לן מידי, דודאי רישא כסיפא מתפרש ואילו גרסינן ברישא וסד ובסיפא או סד פשיטא דרישא וסד דוקא כדאמרן, אלא הכא גירסא ממש שכחה מהם ובעו היכי גרסינן ברישא, דאילו בסיפא פשיטא להו דגרסינן או סד וכדאשכחן השתא ברובא דנוסחי, והויא הא כההיא דאמרין (שבת ע"ז ב') מאמצין תנן או מעמצין תנן, וכן אמרין התם (כתובות צ"ה ב') ניזונת תנן או הניזונת תנן, דס"ל דהתם נמי הגירסא שאלו, והפירוש הזה נכון לפי גירסת המשניות שלנו דאשכחן בסיפא או סד, אבל הפירוש הראשון יותר נכון, ומיהו לענין הפסק נראה דקיי"ל דתנן וסד דהא תלמודא אמר לה בפשיטות ולא אידחיא אלא בלשון דילמא, וכן פסקו הרמב"ם והר"י ז"ל.

10. תלמוד ירושלמי (וילנא) מסכת בבא בתרא פרק ב הלכה א

כיני מתניתא וסד בסיד אמ סד בסיד כל שהוא אמ לא סד בסיד שלשה טפחים. מהדא מרחיקין הגפת והזבל והמלח והסיד והסלעים מכותל חבירו שלשה טפחים או סד בסיד.

11. רידב"ז מסכת בבא בתרא פרק ב הלכה א

כיני מתניתא וסד בסיד אמ סד בסיד כ"ש כו'. פי' דמפרש למתני' וסד בסיד כמו בעל ועשה מאמר ונתן גט כו' דפירושו או בעל או עשה מאמר וה"נ מפרש להמתני' דהכי קתני אא"כ הרחיק מכותלו ש"ח ג' טפחים וסד בסיד הכוונה או סד בסיד כמו דמסיק ואזיל אמ סד בסיד כ"ש אמ לא סד בסיד ג' טפחים מהדא מרחיקין הגפת כו' מכותל חבירו ג"ט או סד בסיד והתם מפורש דסגי בחד וה"ה ברישא דכותל דמ"ש האי מהאי ותנא בסיפא מפורש או סד בסיד וה"נ ברישא דהכוונה וסד בסיד הוא או סד בסיד:

12. פני משה מסכת בבא בתרא פרק ב הלכה א

גמ' כיני מתניתא וסד בסיד. ברישא דצריך הרחקה וגם לסוד בסיד לכותלי החפירה:
אם סד בסיד וכו'. כלומר ובאיזה מקום ודין דאיכא לחלק ולומר דאם סד בסיד בהרחק כל שהו סגי ואם לא סד צריך ג' טפחים:
מהדא. מדין דסיפא דהתם גרסי' במתני' הכי מרחיקין וכו' או סד בסיד וטעמא דאין היזקן מרובה:

13. רא"ש מסכת בבא בתרא פרק ב סימן א, ד

איבעיא להו וסד בסיד תנן או דלמא או סד בסיד תנן ולא איפשיטא הלכך אם עשה אחד מהן אין כופין אותו לעשות יותר

14. רמב"ם הלכות שכנים פרק ט הלכה א, ב

לא יחפור אדם בור ולא שיח ולא מערה ולא יביא אמת המים ולא יעשה בריכת המים לשרות בה בגדים לכבס בצד כתלו של חבירו אלא אם כן הרחיק מכותל שלשה טפחים, ויסיד בסיד לכותל בור זה או מקוה המים זה או כותל האמה מצד חבירו כדי שלא יבליעו המים ויזיקו כותל חבירו.

מרחיקין את הגפת ואת הזפת ואת המלח ואת הסיד ואת הסלעים מכותלו של חבריו שלשה טפחים או סד בסיד, ומרחיקין את הזרעים ואת החרישה ואת הגומא שמתקבץ בה מימי רגלים מן הכותל שלשה טפחים.

15. מגיד משנה הלכות שכנים פרק ט הלכה א

[א] לא יחפור אדם בור ולא שיה ולא מערה וכו'. משנה פרק לא יחפור (דף י"ז) ובגמרא מתבאר. ומ"ש וסד בסיד לומר דתרתו בעינן הרחקה וסיד והוא בעיא בגמרא (דף י"ט) ואמרו פשיטא דתרתו בעינן דאי ס"ד וכו' ונדחה זה שם אבל כתבו המפרשים ז"ל דכיון דכך אמרו דפשיטא דתרתו בעינן הכי קי"ל וזה דעת המחבר:

16. טור חושן משפט הלכות נזקי שכנים סימן קנה:ח

מי שהיה לחבירו כותל בסוף גבולו ובא הוא ליתן בסוף גבולו גפת או זבל או מלח או סיד או סלעים או חול לח צריך להרחיק ג' טפחים ומרחיקין את הזרעים והמחרישה ומי רגלים מן הכותל ג' טפחים או סד בסיד.

בית יוסף חושן משפט סימן קנה

ודע שמ"ש או סד בסיד לא קאי אלא אגפת וזבל וכו' ולא אזרעים ומי רגלים ומחרישה והכי מוכח גירסת המשנה שכתבתי וכך היא שנויה בהרי"ף (ט.) והרא"ש (סי' א) ובלאו הכי בזרעים ומחרישה לא שייך סד בסיד:

17. טור חושן משפט הלכות נזקי שכנים סימן קנה:יז-יח

הבא לחפור בור בסוף שדהו סמוך למיצר חבירו אם אין שדה חבריו לעשויה לחפור בה בורות חופר מיד סמוך למיצר וא"צ להרחיק: ואם אח"כ נמלך חבריו לחפור גם הוא בור צריך להרחיק ו' טפחים כדי שיהיה בין חלל בורו לחלל בור חבריו ו"ט ואם שדה חבריו עשויה לבורות אז צריך להרחיק מן המיצר ג"ט אפילו אם חופר בור בלא מים וכשיבוא חבריו לחפור ירחיק גם הוא ג' טפחים ויסוד כל א' כותל בורו בסיד לדעת הרמ"ה שצריך הרחקת ג' טפחים וגם טיחת סיד אבל א"א הרא"ש ז"ל כתב דבחד סגי אם הרחיק א"צ טיח סיד ואם ירצה יטיח בסיד ולא ירחיק

18. בית שמואל אחרון שו"ת חו"מ ס' ט ד"ה ובה

ובזה יש לתרץ בטוב טעם דברי הרמב"ם ז"ל. דהנה איתא בגמ' ב"ב דף י"ט פשיטא וסד בסיד תנן כו' וכתב הרא"ש ז"ל וכיון דלא איפשיטא האי בעיא אזלינן לקולא וסגי בחד או להרחיק שלשה או לסוד בסיד. והנה הרמב"ם ז"ל בפ' מהלכות שכנים פסק דבעינן תרתו וקשה עליו כמ"ש הרא"ש ז"ל והרב המגיד ז"ל דחק מאוד לתרץ דברי הרמב"ם ז"ל. ולי נראה לתרץ דברי הרמב"ם. דהנה הרמב"ם פסק וכתב מרחיקים מי המשרה ג' טפחים וסד בסיד הרי לא כתב דב"ד יכופו אלא דצריך המזיק להרחיק עצמו וא"כ אף אם הוא בעיא דלא אפשיטא צריך תרתו משום ספק גזל דשמא בעי תרתו ומזיק את חבריו וגוזל אותו וא"כ מחמת ספק מחוייב לצאת ידי שמים לעשות תרתו. וא"ל כתירוץ כנה"ג דאם עושה תרתו הוי ספק גזל לבעל הכותל שעושה היזק לבעל מי המשרה דעושה תרתו דממ"נ אין גוזל את בעל מי המשרה דאם הדין דאין מסלק ההיזק רק אם עושה שניהם א"כ אין בעל הכותל גוזל אותו דהא צריך לעשות שניהם ואם הדין דאין צריך לעשות שניהם ובחד מתרתו מסלק ההיזק אכתי אין גוזלו בעל הכותל מה שעושה שניהם דהא אין בעל הכותל נהנה מה שבעל מי המשרה עושה שניהם דהא בחד מתרתו מסלק ההיזק.

19. חידושי רבי שמואל סימן יד סק"ז

וביאור הדברים דס"ל לרמב"ם דדין הרחקת נזיקין אי"ז זכותים של הרחקה שיש להניזק על המזיק שיכול לתבוע ממנו להרחיק, דא"כ היה מותר לסמוך אף לכתחילה דהממע"ה אלא הוא מהלכות מזיק שאסור להזיק לחבירו [עכ"פ בגירי דיליה] וספק איסור מזיק לחומרא, אבל בדיעבד שכבר סמך אף דלכאורה הוי ספק מזיק, מ"מ ס"ל להרמב"ם דחשיב מוחזק כיון דכבר נמצא שם ומספק אינו יכול לסלקו. אבל הרא"ש כתב וז"ל וכיון דלא איפשו לא מזיקנא ליה להרחיק... ובטעמו י"ל דס"ל דדיני הרחקת נזיקין הוא זכותים של הרחקה שיש לו על חבריו שיכול לתבוע ממנו להרחיק... ובספיקא אמרינן הממע"ה ולא מצי לתובעו להרחיק.

20. שולחן ערוך חושן משפט הלכות נזקי שכנים סימן קנה סעיף ד, יח

מרחיקין את הגפת (פירוש פסולת של זיתים) ואת הזבל ואת המלח ואת הסייד ואת הסלעים וחול הלח מכותלו של חבירו שלש טפחים, או סד בסיד.

מי שבא לחפור בור בסוף שדהו סמוך למיצר חבירו אם שדה חבירו אינו עשוי לבורות סומך ואינו יכול למחות בידו ואם ימלך חבירו לחפור בור בצדו צריך להרחיק מכותל הבור ששה טפחים עד שיהיה בין חלל שני הבורות עובי ששה טפחים ואם היתה שדה חבירו עשויה לבורות אינו סומך עד שירחיק מהמצר ג' טפחים ויחפור וכשיבא חבירו לחפור ירחיק גם הוא ג' טפחים בתוך שדהו ויחפור: הגה וכשמרחיק י"א דצריך ג"כ לסוד בסיד כותל בורו וכמו שנתבאר סעיף י' (טור לדעת הרמ"ה) וי"א דבחדא מנייהו סגי (שם בשם הרא"ש):

21. קצות החושן סימן קנה

(ז) ויש אומרים דבחדא מנייהו סגי. והוא דעת הרא"ש (ב"ב פ"ב סי' ד') וז"ל, איבעיא להו וסד בסיד תנן או דלמא או סד בסיד תנן, ולא איפשטא, הלכך אם עשה אחד מהם אין כופין לעשות יותר עכ"ל. ונראה דהיינו דוקא אם עשה בדיעבד אבל לכתחילה צריך לעשות שניהם, וכמ"ש (הרמ"א) [המחבר] בהנך בעיא דכיבד וריבץ שבסעיף ג' דעלו בתיקו (ב"ב כ, ב) ומש"ה אינו רשאי לכתחלה ובדיעבד אין כופין, וה"נ לכתחלה אינו רשאי לחפור סמוך לבורו עד שירחיק שלשה וגם סד בסיד.

	What is the גירסא of the רישא?		What is the גירסא of the סיפא?		What is the הלכה about the רישא?		What is the הלכה about the סיפא?		What is the גמרא asking on י"ט?	
	וסד	או סד	וסד	או סד	Both	Only 1	Both	Only 1	גירסא	Meaning
משנה	X		unclear	unclear	-	-	-	-	-	-
רש"י	X			X	-	-	-	-	-	-
ר"י (הובא בתוס')	X		X		-	-		X		X
רמב"ן	X		X		X			X		X
תוספתא	X		X		-	-	-	-	-	-
תורת חיים	X			X	-	-		X		X
עלויות דרבינו יונה	?	?		X	X			X	X	
ריטב"א (יש מפרשים)	X		X		X			X		X
ריטב"א (ויש תופסין)	?	?		X	?			X	X	
רידב"ז	X			X		X		X		X (על הירושלמי)
פני משה	X			X	X			X		
רא"ש	-	-	-	-		X	-	-	-	-
רמב"ם	-	-	-	-	X			X	-	-
טור	-	-	-	-		X		X	-	-
שולחן ערוך	-	-	-	-	?	?		X	-	-
רמ"א	-	-	-	-	יש אומרים	יש אומרים	-	-	-	-